

De theologische achtergrond van dit alles ligt verankerd in opvattingen over de verhouding van natuur en genade, die in de dertiende eeuw bij Thomas van Aquino een vaste formulering hebben gevonden en in 1879 door de R. Katholieke kerk tot de gezaghebbende Christelijke wijsbegeerte zijn verheven, maar die in de zestiende eeuw al meespeelden.

Volgens deze opvattingen wordt de samenleving geheiligd door de genade die de kerk door haar dienst bemiddelt. De mens is door zijn zonde en schuld niet in staat voor zichzelf de toestand van volkomen geluk, waartoe alles geschapen is, te bereiken. De Schepper heeft hem echter de helpende hand geboden door zijn Zoon Jezus Christus te zenden, die op aarde in een zondeloos leven alle gerechtigheid heeft volbracht, zichzelf heeft geofferd, en daardoor bij de Schepper een schat van genade heeft bewerkt zo groot, dat daaruit het gehele mensdom tot aan de voleinding het heil kan ontvangen. Wat de mens zelf niet volbrengen kan, wil de genade hem schenken: een vervolmaking van zijn bedorven natuur tot een staat van bovennatuurlijke harmonie met God. De door de zonde ontluisterde menselijke natuur behoudt genoeg kwaliteiten om door de genade vervolmaakt te kunnen worden; ze is als het ware de benedenverdieping van een door brand beschadigd huis, de onderbouw die nog voldoende hecht is om daarop weer een nieuwe bovenverdieping te bouwen. Thomas drukte dit uit in het bekende woord: de genade heft de natuur niet op doch vervolmaakt haar (*gratia non tollit naturam sed perficit*).

De kerk is de enige instantie die deze genade kan bemiddelen of toewenden. Daarom is ieder mens voor zijn behoud op de kerk met haar genademiddelen aangewezen. Alleen door de genade wordt zijn natuurlijk menszijn vervolmaakt.

Doch niet alleen het individu, ook de samenleving als geheel kent zo'n onderbouw, het geschapen leven met zijn natuurlijke ordeningen: overheid, werk, huwelijk en gezin, eigendom, die op zichzelf hun waarde hebben. Ook hier geldt dat de bovennatuurlijke genade dit onvolmaakte geheel moet heiligen en vervolmaken. Zo is men er zich van bewust dat die ordening van de samenleving een natuurlijk goed is, maar dat de kerk onontbeerlijk is in dit geheel. Alleen door haar dienst kan de samenleving worden geheiligd, en omgekeerd kan dit geheiligde levenskader de enkeling helpen zich op God te richten en voor Hem te leven.

Dit is overigens nog de taal van het mandement van de R.K. bisschoppen in 1954. Zij spraken vanuit de overtuiging (of zo men